
РАЗВИТИЕ НА НИСКОВЪГЛЕРОДЕН ТУРИЗЪМ В ПУЛИЯ: ПРОУЧВАНЕ НА ПРОЕКТ I. ARCHEO.S*

Доц. д-р Веселина Димитрова¹

Доц. д-р Георги Маринов²

Икономически университет – Варна,
катедра „Международни икономически отношения“

Лино Маносперта³ - проектен мениджър

Teatro Pubblico Pugliese – Регионален консорциум за изкуство
и култура

Резюме: Настоящата статия има за цел да проучи основните фактори, оказващи влияние върху развитието на нисковъглеродния туризъм в регион Пулия, като се проучат нагласите на фокус група от 60 публични и частни заинтересовани страни в рамките на проект Интерес „Италия–Хърватия“, наречен I.-Archeo.S. Данните са събрани по време на нарочен I-Archeo.S маршрут (N = 40) и чрез допълнителни интервюта с участници (N=10) през март 2019 г. Статистическото моделиране е направено с t-тест, varimax ротация, както и с Likert-скали и са изследвани факторите на влияние върху поведението на туристите и нагласите за устойчив туризъм (в т.ч. наличие на екологично сертифициране, участие в екологични инициативи, интерес към типични продукти, осведоменост за зелените събития и др.).

---

* Участието на авторите в написване на статията е, както следва:

Веселина Димитрова – Въведение, параграф 3 „Устойчив туризъм и нисковъглероден туризъм“, 50% от параграф 4 "Методология на изследването", 50% от параграф 5 „Резултати и дискусия" и 50% от заключението.

Георги Маринов – 50% от параграф 4 „Методология на изследването“, 50% от параграф 5 „Резултати и дискусия“.

Лино Маносперта – параграф 2 „Проект I.-Archeo.S. като стратегически инструмент за нисковъглероден и устойчив туризъм в регион Пулия“ и 50% от заключението.

¹ E-mail: vesselina.dimitrova@ue-varna.bg

² E-mail: gmarinov@ue-varna.bg

³ E-mail: linomanosperta@teatropubblicopugliese.it

Резултатите от проучването показват, че нисковъглеродният туризъм се превръща в естествен път за стимулиране развитието на устойчивия туризъм в регион Пулия. Нарастващата необходимост от екологични знания и опазване на културното наследство се възприемат като значими фактори за насърчаване на нисковъглеродния туризъм. Направените констатации могат да помогнат на заинтересованите страни от туристическия и културния сектор в регион Пулия, да дадат нов приоритет на съществуващите ресурси и услуги през различните туристически сезони.

Въпреки че в литературата са посочени измеренията на устойчивия туризъм, проучванията за нисковъглеродния туризъм все още са рядкост. Следователно настоящото изследване допринася за разширяване на знанията в тази област.

Ключови думи: нисковъглероден туризъм, устойчив туризъм, регион Пулия.

JEL: Q560, L830.

* * *

1. Въведение

Настоящата статия анализира някои основни характеристики на нисковъглеродния туризъм в регион Пулия, Италия на основата на проект Интерег „Италия–Хърватия”, наречен I-Archeo.S. За целта е сформирана фокус група от различни заинтересовани страни – участници в нарочен маршрут „I-Archeo.S“. Техните нагласи са проучени чрез специално създаден въпросник.

Маршрутът „I-Archeo.S“ е един от резултатите от сътрудничество между 60 публични и частни заинтересовани участници в сферата на устойчивия туризъм, управлението на културното и природното наследство, типичните продукти, занаятите и културния сектор на регион Пулия. Участниците създават в рамките на проекта т.нар. „Интегрирана система от услуги за природни и културни ценности“.

Настоящото проучване си поставя следните цели: да посочи значението на устойчивия туризъм в Пулия чрез разработване на съответни маршрути в рамките на проект I.-Archeo.S.; да направи преглед на резултатите от въпросник, свързан с измерването на устойчивостта на туризма в ниския сезон в регион Пулия и предизвикателствата, свързани с получените данни и съответната информация; да очертае подхода на нисковъглеродния туризъм като новаторски път за ускоряване развитието на устойчивия туризъм в регион Пулия; да идентифицира най-

обещаващите фактори на влияние при анализ на нисковъглеродния туризъм, устойчивия туризъм и профила на туриста.

Тази статия е структурирана по следния начин: в следващия раздел се прави кратко описание на проект I.-Archeo.S. В третия раздел присъства селективен преглед на литературата относно устойчивия и нисковъглеродния туризъм, като по този начин се осигурява необходимата теоретична подкрепа за изследването. Следващият раздел описва методологията на изследване, източниците на данни и техниките за анализ. След това емпиричните резултати са представени и анализирани. В заключение направените констатации се обобщават.

2. Проект I.-Archeo.S. като стратегически инструмент за нисковъглероден и устойчив туризъм в регион Пулия

„I.-Archeo.S. - Интегрирана система за природно и културно наследство и културни дейности“ е проект „Стандарт+“, финансиран по Програмата за трансгранично сътрудничество Интерег VA между Италия–Хърватия за периода 2014–2020 г. Проектът е по Приоритетна ос 3, „Околна среда“ и културно наследство”, Специфична цел 3.1. „Превръщане на природното и културното наследство в лост за устойчиво и балансирано териториално развитие”. Партньорството се състои от: Teatro Pubblico Pugliese – Регионален консорциум за изкуство и култура (Водещ партньор); Регион Абруцо – Отдел за връзки с ЕС – Служба за териториално сътрудничество; Театър Marche Teatro Scarl; Град Пазин (Хърватия); Държавен университет в гр. Пореч (Хърватия); Град Цриквеница (Хърватия).

Главната цел на проекта е изграждането на интегрирана система за устойчив туризъм. Партньорството е въз основа на територия, където туризмът е съсредоточен през летния сезон, но има активи от природно и културно наследство (материални и нематериални), често по-малко известни, които могат да станат привлекателни за туристическите дестинации, ако икономическите субекти и обществените власти станат част от една обща стратегия за взаимното им развитие.

По данни на Стратегическия план за развитие на човешките ресурси, изготвен за нуждите на проекта, на регион Пулия през 2016 г. се падат 6 304 хотела или 274 835 легла (Trimarchi et al., 2018). Регион Пулия отчита пътувания на туристи основно през периода м. май – м. октомври, с бум през м. август (1 496 775 регистрирани почивки). Удължаването на туристическия сезон и използването на културния и екологичния потенциал на регион Пулия в ниския сезон е основното предиз-

викателство пред проекта. Природното и културното наследство, типичните продукти, самата културна дейност, ако се активират самостоятелно, не са в състояние да произведат значителни икономически резултати. Подобрието може да бъде постигнато единствено чрез ефективно взаимодействие между всички посочени сфери, при конфигуриране на нови теми и знания, вследствие на естественото взаимодействие между тях. Благодарение на това се създават конкурентни туристически продукти, които се превръщат в лост за устойчиво и балансирано териториално развитие. Предвид присъствието на местни власти в проекта е абсолютно необходимо изграждането на нов модел за сътрудничество между публичния и частния сектор, който подкрепя развитието на съвместни дейности. Конкретните цели на проекта са: (а) свързване на различни публични и частни субекти и задълбочаване на техните компетенции; (б) повишаване на привлекателността на по-малко известните туристически дестинации в региона; (в) създаване на нови туристически маршрути.

Проектът е замислен като форма на сътрудничество в партньорство с „Кръг от експерти“ по социология, икономика на креативните индустрии, териториален маркетинг, международен бизнес, като се създава публично-частен клъстер във всяка от шестте партньорски територии. Този клъстер има за цел да насърчи икономическия потенциал на културните и екологичните ресурси, като ги трансформира (или просто привиди силните им страни) чрез създаването на нови туристически маршрути. МСП и публичните власти също имат принос в управлението на устойчивия туризъм, на природните и културните ресурси, в секторите по създаване на типични продукти и занаяти, в културата и творчеството.

Водещият партньор на проекта (ГРР) е започнал разработването на клъстерен модел чрез изготвяне на тематични маршрути за устойчив туризъм. В края на проекта кръгът от експерти ще разработи „План за прилагане на резултатите“, който описва възприетата методология за създаване на иновативен модел за устойчив туризъм между публични и частни участници. В допълнение ще бъдат проучени всички аспекти на устойчивия туризъм и ще бъдат предложени нови подходи за анализ на устойчивото развитие на регионите.

3. Устойчив туризъм и нисковъглероден туризъм

Световната комисия по околна среда и развитие дефинира устойчивостта като: „форма на напредък, която отговаря на нуждите на настоящото поколение, без да компрометира способността на бъдещите поколения да посрещнат своите нужди“. Устойчивият туризъм е част от този напредък и може да бъде дефиниран, според Световната туристическа организация, като „туризъм, който осигурява положителни икономически, социални и екологични резултати с оглед на нуждите на туристите, индустриалния сектор, обществото и околната среда“. В наши дни естественото насърчаване на устойчивото развитие в туризма се приема за нормално. Туризмът допринася за изграждане на среда, която насърчава хората да познават природата, да ѝ се наслаждават и да я опазват (Luo et al., 2016). През 2016 г. Съветът по глобален и устойчив туризъм (GSTC) публикува своите ръководни принципи, наречени „Критерии по глобален и устойчив туризъм“, които всеки туристически бизнес или дестинация трябва да постигне, за да защити природните и културните ресурси. Напредъкът по тези критерии изисква реализиране на ефективно управление на процесите, свързани с устойчивостта, максимизиране на социалните и икономическите ползи за местната общност, опазване на културното наследство и намаляване на отрицателните въздействия върху околната среда.

През последните години един нов устойчив отрасъл в туризма, свързан с намаляването на емисиите на CO₂ и парниковите газове, става все по-важен – нисковъглеродният туризъм. Неговият основен фокус е да се сведат до минимум въглеродните емисии при туристическите пътувания, да се даде приоритет на програмите за устойчив туризъм с цел постигането на ползи за регионалната икономика, да се подобрят енергийните доставки, поведението на туристите и устойчивостта като цяло (Tang et al., 2011). Идеята за нисковъглеродния туризъм придобива актуалност през новия век. Концепцията за нисковъглеродния туризъм води началото си от среща по време на Световния икономически форум през 2009 г., когато е публикуван докладът „Към нисковъглероден туристически сектор“. Този доклад очертава ролята на клъстеризацията и ползите за публично-частното партньорство при постигане на устойчив транспорт и устойчиво настаняване (Световен икономически форум, 2009). Нисковъглеродният туризъм се определя като нов начин за устойчиво развитие, който насърчава прилагането на нисковъглеродно потребление. Основните изисквания за развитие на нисковъглеродния туризъм са нисковъглероден транспорт, нисковъглеродно потребление, нисковъглеродно настаняване, по-ниски въглеродни отпечатьци от пътуване

и др. (Yang, 2015). Нисковъглеродният туризъм представлява устойчив начин за повишаване на конкурентоспособността и ефективността на туристическите дестинации (Пати, 2019). Някои проучвания показват, че туристите са отговорни за глобалните емисии от CO₂, които възлизат на 4,4% и чийто годишен темп би се увеличил с 3,2% от 2005г. до 2035г. (Peeters and Dubois, 2010). Поради връзката с климатичните промени туризмът се счита за силно чувствителен сектор, подобно на селското стопанство, енергетиката и транспорта. Регионалните изменения на климата са важни за туристическите дестинации и за самите туристи, защото изискват адаптиране от всички заинтересовани страни (Yang, 2010). Някои други изследвания показват, че първата стъпка за измерване развитието на нисковъглеродния туризъм е планирането на екологични принципи и методи за работа според особеностите на туристическия регион. Специфичният план за действие включва разнообразяване на туристическата индустрия и намаляване на екологичния натиск в основните туристически дестинации в разгара на сезона. Друга важна мярка е промяната в поведението на туристите и създаването на партньорство чрез екологични инициативи между хотели и гости. (Yang, 2010). Kuo & Chen (2009) предлагат да се измери нисковъглеродният туризъм, като се използват Оценката на жизнения цикъл (LCA) и въглеродният отпечатък (carbon footprint) като подходящи инструменти за проучване на въздействието върху околната среда.

4. Методология на изследването

Изследването в тази статия бе иницирано по искане на Водещия партньор на проекта като отражение на нарастващата загриженост от развитието на устойчивия туризъм в регион Пулия. Проучването е разработено за специално планиран маршрут в шест малки града в регион Пулия, а именно Конверсано, Кастелана Гроте, Полиняно а mare, Рутиняно, Мола ди Бари, Путиняно, проведен в периода 28 февруари – 5 март 2019 г. Маршрутът е представен под формата на Образователни обиколки, в които са поканени да участват и международни туроператори. Това е възможност за популяризиране на тематични маршрути на международните пазари и разработване на нови инициативи за междусекторно сътрудничество. Образователните пътувания включват посещения на културно и природно наследство, художествени дейности, дегустация на типични продукти, уъркшопи по занаяти, творчески ателиета и др. За да се подобри достъпността до обектите с културно и

природно наследство в регион Пулия, тематичните туристически маршрути са включени в специално разработено мобилно приложение.

Настоящото проучване включва фокус група от 45 участници от Италия, Хърватия, Китай, Украйна, Германия, Албания, Черна гора и 10 структури от регион Пулия, участващи в организацията на образователните обиколки. Процесът по участие на туроператори, организатори на събития, регионална и общинска администрация, лидери на мнения, организатори на културни събития и др. доведе до провеждането на задълбочен анализ относно въздействието на устойчивия туризъм в ниския сезон в регион Пулия и разработването на подходяща рамка за насърчаване развитието на нисковъглеродния туризъм.

Задачата за изследване на споменатите аспекти бе възложена на екип от изследователи от Икономически университет – Варна, България, който изготви въпросник за развитието на устойчивия туризъм в регион Пулия (вж. Приложение 1). Целта на въпросника е да се проучат очакванията и степента на удовлетвореност от устойчивостта на туризма в регион Пулия. Тезата, очертана в това проучване, е, че устойчивият туризъм е важен за всички заинтересовани страни в туризма, особено ако се обръща внимание и на въздействието върху околната среда. Въпросникът е разработен в четири раздела: „Данни за участниците”, „Профил на туристите”, „Възприятия за устойчив туризъм”, „Отношение на туристите, свързано със заплащането на услуги в нисък сезон в регион Пулия”. Дефинирането на термини като „устойчив туризъм“, „нисък сезон“, „зелени събития“ е направено, с цел да се улесни разбирането на въпросите от всички участници в изследването. Въпросникът е раздаден на всички участници във фокус групата. Получена е обратна връзка от 30 участници (туроператори и др.) или общо 71%. 10-те структури, включени в организацията на образователните обиколки, също отговориха на въпросника, или общо 100% участие. Можем да приемем получените резултати от това проучване за валидни. Резултатите са надеждни, защото всеки участник във фокус групата е дал отговор на всички зададени въпроси. Участниците, които искат да допълнят мнението си за образователните обиколки и устойчивия туризъм в регион Пулия, са допълнително интервюирани. Събраните 10 интервюта обогатиха наблюденията по четирите раздела от въпросника.

Същината на нашето изследване е съставена от типа „Ликерт-скала“ за групи от елементи (за разликата между въпросите от типа „Ликерт“ и „мащаб на Ликерт“ вж. по-подробно Clason и Dormody, 1994). Основната характеристика на конструкциите на „Ликерт-скалата“ е, че те имат за цел да измерят наличието на прилики, навици чрез сродни въпроси (Likert, 1932). С „Ликерт-скалите“ се анализират данни

за измерване на интервали чрез оценка по единични елементи от типа Ликерт (Boone and Boone, 2012). Фокус групата от нашето проучване е разделена в две категории: а) участници в образователните обиколки и б) организатори на събития за образователните обиколки. Първата задача беше да се установи разликата между техните индивидуални отговори и да се проведе t-тест, за да се установи дали отделните групи възприемат твърденията от Раздел 2 „Профил на туристите”, Раздел 3 „Възприятия за устойчив туризъм” и Раздел 4 „Отношение на туристите, свързано със заплащане на услуги в нисък сезон в регион Пулия” по подобен или различен начин. T-тестът е предпоставка за извършване на факторния анализ и за посочване силата на всеки отделен фактор. Продължаваме с факторен анализ (мярка за критерий) за значимостта на устойчивия туризъм. Изчисленията са извършени с R версия 3.4.0 (R Core Team, 2017). Екстракцията се използва за максимална вероятност при varimax ротация, което води до решение с до три фактора (Kaiser, 1958). За да се определи броят на факторите в анализа на аналитичния фактор, се използва правилото на Кайзер-Гутман (Horst, 1965). Решението на т.нар. „брой фактори“ (Джалев и Богданов, 2013) е да се определи „оптималният“ брой фактори за постигане на основната цел на факторния анализ, а именно да се намалят съвкупните изходни променливи и да се изгради модел с ограничени, но ясни фактори, които носят основната информация (Lawley & Maxwell, 1971).

5. Резултати и дискусия

Резултатите от t-теста не показват различия в нагласите на двете групи участници във фокус групата на това проучване (всички р-стойности са над 0.05 с изключение на въпрос [2q1g], 0.036). Първата група участници се формира от хора, които пряко участват в образователните обиколки като туристически агенти, организатори на събития и др. Втората група участници се състои само от организатори на събития за нуждите на образователните обиколки по проект I-Archeo.S. В първата група присъстват повече хора със сходни интереси.

След гореспоменатото уточнение можем да представим конкретните резултати от факторния анализ по раздели. Раздел 1 формира профила на респондентите. 70% от участниците са жени. Фокус групата има чуждестранен профил. Приоритетно респондентите са италианците (72%), а останалите националности са разпределени по следния начин: 22% са от Хърватия, 3% са от Украйна и 3% са от Германия. Фокус групата обхваща различни възрастови групи. Основната група респон-

денти са на възраст между 30–39 години (55%). Следва групата между 40–49 години (20%), между 18–29 години (17,5%), 2,5% са на възраст между 50–59 години и 5% са пенсионери. Степента на образование на фокус групата е висока. 55% имат бакалавърска степен, 30% имат магистърска или по-висока степен и само 15% нямат висше образование. Фокус групата включва хора с различни професии. Основната област на трудова дейност на респондентите е туризъм. 35% от участниците са представители на туроператорски фирми, 22,5% са изследователи, журналисти, представители на бизнеса, 12,5% са мениджъри на хотели и ресторанти, 15% работят в областна или общинска администрация, 10% работят в областта на планирането на културни събития, а 5% са културни оператори. Профилът на респондентите също се определя от техния среден доход: 47,5% получават възнаграждение над 1500 евро, 30% получават заплата под 1500 евро, а 22,5% не желаят да дадат информация за техния среден доход.

Като цяло можем да определим профила на фокусната група като добре образован и с висок социален статус. Предварителното условие за образователните обиколки е изпълнено, а именно, че маршрутът трябва да бъде тестван от представители на туроператорски фирми. Презумпцията е, че те най-добре познават индивидуалните предпочитания и нивото на необходима информация за туристите, с които работят.

Раздел 2 очертава профила на туриста в три приоритетни направления: (а) като участник в туристически дейности, (б) като участник в зелено събитие и (в) като турист в регион Пулия. Първият профил се оценява чрез 8 твърдения с 5-степенна скала на ангажираност (предпочитания към вид транспорт, към настаняване, интерес към типични продукти, екологично съзнание). Профилът за участие в „зелени“ събития се оценява чрез 6 твърдения при 5-степенна скала на ангажираност. Отношението към зелено събитие е свързано с няколко емоционални елемента (социално-психологически статус) като желание за откриване на нови неща, социализация, релакс. Профилът на туриста в регион Пулия се оценява чрез 5 твърдения с 5-степенна скала на ангажираност (индивидуални предпочитания за посещение в региона като достъп до транспорт, достъп до удобна цена, достъп до красиви места за посещение, познания за традиции и различни събития). Изпълнението на *Varimax* ротация по раздел 2 очертава два фактора, които допринасят за оформяне на туристическия профил от фокус групата (отговарящи съответно за 29.5% и 14.8% от дисперсията, натоварванията по отделните въпроси са представени в скоби след въпроса).

Според резултатите първият значим фактор е свързан с твърденията [2q1h]: „Желая да участвам като доброволец в организирана еко-

инициатива в дестинацията, която посещавам” (0.83) и [2q3b]: „Бих искал да науча повече за традициите на регион Пулия” (0.16). Вторият значим фактор е свързан с твърденията [2q1g]: „Възпитан съм да събирам отпадъците разделно” (-0.57) и [2q3b]: „Бих искал да науча повече за традициите на Пулия“ (0.83).

Можем да формулираме профила на туристите от фокус групата като „силно отговорен към възприемане на нови знания” по две основни теми – култура и екология. Познаването на културата е предопределено от изучаване на традициите на регион Пулия. Областите за проучване на дестинацията като типични продукти, занаяти, танци и др. благоприятстват тези знания, насърчават и подобряват местната култура и улесняват контакта между участниците. Във връзка с екологията може да се посочи, че тя е свързана с изучаването на нови подходи като екодобрволчеството, което е резултат и от придобиването в семейна среда на равнище на образование за разделно събиране на отпадъци. Може да се обобща, че участниците от фокус групата търсят все повече екологично чисти продукти и услуги и биха искали да имат по-добро разбиране за въздействието на устойчивостта и изменението на климата. Поради тази причина е важно да се подчертае, че пилотното изследване е екологично ориентирано и благодарение подкрепата на InnovAction. Това е фирма със социално призвание, която работи в цяла Италия за популяризиране на екологично и социално устойчиви услуги и продукти. Екипът на InnovAction е готов да провери екологичната устойчивост на маршрута, вкл. измерване на въздействието върху околната среда за участниците в проект I.-Archeo.S. По време на образователните обиколки на всички 45 участници са раздадени две карти с инструкции: „Наръчник на еко-пътешественика” и „Ръководство за разделяне на рециклируеми отпадъци”. На 10-те структури, които организират този маршрут, е раздаден Наръчник с действия за устойчивост „Дестинация: Устойчива Пулия – рейтинг на еко-обиколката“. Тези мерки целят повишаване на екологичната информираност на фокус групата.

Раздел 3 има за цел да проучи възприятията за устойчив туризъм в две приоритетни направления: (а) мнение за развитието на устойчивия туризъм и (б) мнение за характеристиките, свързани с развитието на устойчивия туризъм. Мнението за устойчивия туризъм е оценено чрез 11 постановки при 5-степенна скала (оценка на въглеродния отпечатък, стандарти за качество на околната среда, използване на ресурси, търсене и предлагане на екологични експертизи и др.) Мнението за характеристиките на устойчивия туризъм се оценява чрез 10 твърдения при 5-степенна скала на ангажираност (особености на туристическия продукт,

материално и нематериално наследство, местни танци и местна кухня, срещи с местната общност).

Проучването в Раздел 3 започва с формулиране на две ключови позиции: първо, [За значението на термина „устойчив туризъм“?] и второ, [За значението на термина „въглероден отпечатък“?]. 93% от участниците и 70% от организаторите са запознати със значението на термина „устойчив туризъм“. В същото време само 53% от участниците и 30% от организаторите знаят значението на термина „въглероден отпечатък“. За целите на това проучване устойчивият туризъм е дефиниран като „бизнес, който се опитва да окаже въздействие върху околната среда и местната култура, като същевременно спомага за генерирането на доходи, заетост и опазване на местните екосистеми“. Неговото въздействие може да бъде наблюдавано чрез изчисляване на въглеродния отпечатък, който проследява напредъка при намаляване на емисиите от парникови газове и насърчава промените в поведението на туристите. Въглеродният отпечатък се дефинира като „общото количество парникови газове, произведени за пряко или косвено подпомагане на човешките дейности, обикновено изразено в еквивалентни тонове въглероден диоксид (CO₂)“.

Проведената Varimax ротация за раздел 3 очертава три фактора, които оформят мнението за устойчив туризъм за фокус групата (отговарящи съответно за 26.6% и 18.9% от дисперсията, натоварванията по отделните въпроси са представени в скоби след въпроса).

Според резултатите първият важен фактор е свързан с мнението, че развитието на устойчивия туризъм води до следните ефекти: [3q3d] „Насърчават се партньорства“ (0.83), [3q3f] „Осъществяват се инициативи за намаляване потреблението на енергия, вода и отпадъци и др.“ (0.83) и с характеристиката [3q4f] „Местно материално и нематериално наследство“ (-0.18). Вторият по значимост фактор е свързан с характеристиката: [3q4f] „Местно материално и нематериално наследство“ (0.77) и с мнението, че развитието на устойчивия туризъм води до ефекта: [3q3a] „Намалява се въглеродният отпечатък в туризма“(-0.17). Третият важен фактор се определя от мнението, че развитието на устойчивия туризъм води до: [3q3h] „Нараства броят на професионалистите с опит в областта на устойчивите политики“ (-0.15) и зависи от характеристиките [3q4i] „Улеснен обмен между възрастни и деца“, [3q4k] „Паралелни дейности за възрастни и деца“ (0.89).

Тези фактори формират три стълба на устойчивост в туризма за фокус групата, а именно: общество; културно наследство; отговорно потребление. Фокус групата дефинира термина „устойчив туризъм“ като: включване на цялото общество – местни хора и посетители – с

мисъл за бъдещите поколения в опазване на местното материално и нематериално наследство, при реализиране на различни екологични инициативи и чрез създаване на силна професионална общност в партньорство с бизнеса с цел намаляване на потреблението на природни ресурси.

Търсенето на практики в областта на устойчивия туризъм в регион Пулия нараства: туроператорите осъзнават предимствата на високите екологични стандарти за качество. Нашата препоръка към проекта е свързана с разработването на Стратегически план за устойчив туризъм като инструмент за бъдещо регионално развитие. Този план може да насърчи фирмите и участващите структури да възприемат устойчиви практики (в т.ч. отговорно потребление, „зелен“ транспорт, спестяване на енергия и вода, събиране на отпадъци и т.н.), за да намалят въздействието си върху въглеродния отпечатък. В допълнение към по-широките регионални инициативи може да се извърши одит на въглеродния отпечатък с цел включване на повече енергоспестяващи и екологично устойчиви практики в културните и туристическите инициативи.

Раздел 4 има за цел да проучи отношението към заплащането на туристическата услуга по време на нисък сезон в регион Пулия в две направления: (а) дневен бюджет в нисък сезон и (б) значение на отделните разходи в ниския сезон. Класификацията на разходите е оценена чрез 6 твърдения с 5-степенна скала на ангажираност (настаняване, гастрономия, типични продукти, културни събития, транспорт и допълнителни услуги по гостоприемство). Осъществената Varimax ротация за Раздел 4 очертава само един фактор, който допринася за отношението на туристите от фокус групата към заплащането на туристическата услуга в нисък сезон в регион Пулия. Според резултатите важният фактор е свързан с позицията на анкетираните относно: [4q1] „Дневен бюджет на турист по време на нисък сезон в регион Пулия“ (-0.10) и разходите за [4q2d] „Културни събития“ (0.74). Активните участници във фокус групата се интересуват от културни събития и обичат да откриват нови неща, нови изпълнения и т.н. през ниския сезон в Пулия при дневен бюджет до 100 евро. Тази сума отразява идеята за по-ниско ценово равнище по време на нисък туристически сезон, но в същото време подчертава целесъобразността на средствата за регионално културно събитие.

Можем да отбележим, че като друг елемент на нисковъглеродното местоназначение се очертава имиджът на регион Пулия. Както показват резултатите от [4q3] „Желаете ли да заплатите повече за качество на марката и оригиналност на регионалния продукт?“, 95% от участниците във фокус групата потвърждават, че са лоялни към възможната регионална марка Пулия. Предпочитанията на участниците да

получават новини за събитията, организирани в нисък сезон в регион Пулия, са свързани с информация по електронна поща (45%). 22,5% от респондентите оценяват потенциално добрите възможности на конкретно мобилно приложение с разнообразна информация за регион Пулия.

6. Заключение

Устойчивият туризъм в регион Пулия не може да се измерва само с един фактор на влияние. Необходими са задълбочени познания за целия регион, неговите ресурси, икономическите лостове на въздействие, данни за туристическата инфраструктура, за културните и историческите предпоставки и др., за да се интерпретират перспективите и да се направят разумни заключения.

Резултатите от настоящото проучване потвърждават важността на нисковъглеродния туризъм като перспектива за развитие на устойчивия туризъм в Пулия. Обсъждането на резултатите от нашето изследване позволява да се очертаят няколко основни принципа, свързани с нисковъглеродното пътуване в регион Пулия, а именно: създаване на мрежа от заинтересовани страни, която да се ангажира с общи стратегически цели за устойчив туризъм; създаване на специален маршрут, който да свързва специфични културни събития с традициите на региона; интегриране на всеки турист към познанията за устойчивост на културното и природното наследство на дестинацията; създаване на близост с местната общност и интегриране на младите и възрастните хора към възприятието за красота на региона; създаване на устойчиви резултати с участието на туристите по нови и полезни теми; създаване на имидж на регион Пулия с регионална марка за културна и екологична оригиналност.

Резултатите от настоящото проучване разширяват резултатите от други изследвания, направени от групата експерти на проекта, с участието на различна фокус група от 11 заинтересовани страни през 2018г. в градовете Путиняно, Сан Микеле, Конверсано, Монополи, Полиняно а маре, Битонто. Посочено е, че, за да се подобри туристическата оферта в Пулия, регионът трябва да създаде нови продукти и да ги популяризира чрез експериментални дейности. Регионът трябва да увеличи броя на мрежите между туроператори, асоциации, публични власти. В заключение, по-нататъшни изследвания, свързани с изчисляването на въглеродния отпечатък по време на образователни обиколки, се очертават като основна цел за капитализацията на резултатите по проект I.-Archeo.S.

Използвани източници

- Джалев, Л., Богданов, С. (2013). Две гледни точки към педагогическата ползваемост на електронни дидактически материали. Lulu.com, с. 21 – 22.
- Boone H. N. and Boone, D. A. (2012). Analyzing Likert Data, *Journal of Extension*, vol. 50, issue 2, pp. 76-80.
- Clason, D. L. and Dormody, T. J. (1994). Analyzing data measured by individual Likert-type items, *Journal of Agricultural Education*, vol.35, issue 4, pp. 31-35.
- Horst, P. (1965). *Factor Analysis of Data Matrices*, Holt, Rinehart and Winston, Chapter 10.
- Kaiser, H. F. (1958). The varimax criterion for analytic rotation in factor analysis, *Psychometrika*, vol. 23, pp. 187–200.
- Kuo, N.W. and Chen, P.H. (2009). Quantifying energy use, carbon dioxide emission, and other environmental loads from island tourism based on a life cycle assessment approach, *Journal of Cleaner Production*, vol. 17, pp. 1324-1330.
- Lawley, D. N. and Maxwell, A. E. (1971). *Factor Analysis as a Statistical Method*. Second edition. Butterworths.
- Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes, *Archives of Psychology*, vol.22 issue 140, pp. 5-55.
- Luo, J., Wang, J., Dang and Q., Chen, J. (2016). Literature review on low-carbon eco-tourism, 3rd International conference on management, education, technology and sports science, Atlantis press, pp. 204-213.
- Patti, S. (2019). „Determinants of Tourist Destination Competitiveness in a Low-Carbon Tourism“, in *Positioning and Branding Tourism Destinations for Global Competitiveness*. IGI Global, pp. 74-99
- Peeters, P. and Dubois, G. (2010). Tourism travel under climate change mitigation constraints, *Journal of Transport Geography*, vol. 18, issue 3, pp. 447-457.
- Tang, Z., Shi, C.B., Liu, Z. (2011). Sustainable development of tourism industry in China under the low-carbon economy, *Energy Procedia*, vol. 5, pp. 1303-1307.
- Trimarchi, M., Bertovic, D., Cotroneo, R. and O. Ricci (2018). Human resources enhancement strategy plan: I.-Archeo.S. -Integrated systems of the natural and cultural heritage and the cultural activities, pp. 1-31.
- Yang, Y. (2015). Implementation strategies of low-carbon tourism, *The Open Cybernetics & Systemics Journal*, vol. 9, pp. 2003-2007.
- World Economic Forum (2009). Towards a low-carbon travel and tourism sector, pp. 2-36.

ВЪПРОСНИК

Раздел 1

пол и националност; образование, възраст, месечен доход, бизнес дейност

Раздел 2

1. Определете степента си на ангажираност в следните дейности:

Винаги планирам моите пътувания, като използвам най-екологичния вид транспорт.

Винаги „споделям“ автомобил, вместо да взема такси от пристанище / летище / гара, за да стигна до мястото на настаняване.

Винаги съм заинтересован от наличието на екологична сертификация за моя хотел, ресторант / място на събитието и т.н.

Предпочитам да съм настанен в хотел с екологичен сертификат в пиков сезон, тъй като ще ми бъде гарантирано предлагане на допълнителни зелени услуги.

Предпочитам да съм настанен в хотел с екологичен сертификат в нисък сезон, тъй като ще ми бъде гарантирано предлагане на допълнителни ценови отстъпки.

Винаги съм заинтересуван от типичните продукти и занаяти на дестинацията, която посещавам.

Възпитан съм да събирам отпадъците отделно.

Желая да участвам като доброволец в екоинициатива, организирана в дестинацията, която посещавам.

2. Определете отношението си към участие в зелено събитие съгласно следните твърдения:

Участвайки в зелено събитие, посещавам ново място.

Участвайки в зелено събитие, релаксирам.

Участвайки в зелено събитие, се социализирам.

Участвайки в зелено събитие, се срещам с хора със сходни интереси.

Участвайки в зелено събитие, повишавам социалния си статус.

Участвайки в зелено събитие, желая да посетя отново същата дестинация.

3. Определете отношението си като турист в регион Пулия на основата на следните твърдения:

Красотата на региона буди у мен желание да посетя отново Пулия.

Бих искал да науча повече за традициите на Пулия.

Улесненият транспорт е причина да посетя отново Пулия.

Ценовите равнища са причина да посетя отново Пулия.

Организирането на различни събития е единствената причина да пътувам до Пулия през нисък сезон.

Раздел 3

1. Значение на термина „устойчив туризъм“

2. Значение на термина „въглероден отпечатък“

3. Изразете мнението си за развитието на устойчивия туризъм:

Намалява се въглеродният отпечатък в туризма.

Прилагат се стандарти за качество на околната среда.

Посрещат се изискванията на клиентите.

Насърчават се партньорства.

Минимализира се използването на ресурси и производството на отпадъци.

Осъществяват се инициативи за намаляване на потреблението на енергия, вода, отпадъци и др.

Разработва се и се прилага отговорен план за комуникация с туристите.

Нараства броят на професионалистите с опит в областта на устойчивите политики.

Осъществява се независима оценка на бизнес екологичните практики от квалифициран екологичен консултант.

Увеличава се броят на регионалните туристически мениджъри и бизнеса, ползващи инструментариум за въглероден отпечатък.

Оформя се раздел „отговорен пътник“ на уебсайта на фирмите.

4. Посочете значението на следните характеристики, свързани с развитието на устойчивия туризъм:

местна култура; местна музика; местни ателиета и програми тип „кулинарно шоу“; местна кухня; местни празници и танци; местно материално и нематериално наследство; изучаване на чужди езици; улеснен обмен между местните жители и туристи; улеснен обмен между възрастни и деца; паралелни дейности за възрастни и деца.

Раздел 4

1. Какъв е дневният бюджет на турист по време на нисък сезон в регион Пулия?

2. Степенувайте следните видове разходи, които са важни за туризма в нисък сезон в регион Пулия:

Настаняване в хотел; гастрономия; типични продукти и занаяти; културни събития; транспорт; допълнителни услуги за отдих.

3. Желаете ли да заплатите повече за качество на марката и оригиналност на регионалния продукт?

4. Как предпочитате да получавате информация за туристически и културни събития, организирани в нисък сезон в регион Пулия?

НАРОДНОСТОПАНСКИ АРХИВ

ГОДИНА LXXII, КНИГА 2 – 2019

СЪДЪРЖАНИЕ

Георги Абуселидзе

Анализ на формирането и прилагането на бюджетни политики, осигуряващи социално-икономическото развитие на административно-териториалните единици /3

Веселина Димитрова, Георги Маринов, Лино Маносперта

Развитие на нисковъглероден туризъм в Пулия: проучване на проект I. Archeo.S /17

Тодор Недев

Българската независима енергийна борса - възможности за управление на риска /33

Ивайло Маринов

Трансгранична експанзия в сектор „бързи“ кредити (проблеми и решения) /44

Юлия Неделчева

Икономически аспекти и характеристики на неравенството по възраст в новата реалност /68

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
Проф. д-р Георги Иванов – зам. главен редактор
Проф. д-р Йордан Василев
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Румен Лазаров
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Анатолий Асенов
Доц. д-р Пресияна Ненкова

МЕЖДУНАРОДЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р ик.н. Михаил А. Ескиндаров – Ректор на Финансовия университет при Правителството на Руската федерация – федерална държавна образователна институция за професионално образование, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Проф. д-р Кен О'Нийл – Почетен професор към Департамента по маркетинг, предприемачество и стратегии на Университет Ълстер, Северна Ирландия и председател на борда на директорите на Школа за социални предприятия в Ирландия.

Проф. д-р Ричард Торп – Професор по развитие на управлението, Бизнес школа на Университета Лийдс, Великобритания.

Проф. д-р ик.н. Григоре Белостечник – Ректор на Молдовската академия за икономически изследвания, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Проф. д-р ик.н. Михаил Ив. Зверяков – Ректор на Одеския държавен икономически университет, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Проф. д-р ик.н. Олена Непочатенко – Ректор на Умански национален аграрен университет (Украйна).

Проф. д-р ик.н. Дмитрий Лукьяненко – Ректор на Киевски национален икономически университет „Вадим Гетман“ (Украйна).

Проф. д-р ик.н. Андрий Крисоватий – Ректор на Тернополски национален икономически университет, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Проф. д-р ик.н. Йон Кукуй – Супервайзор на докторски програми в областта на счетоводството и финансите в университета Валахия – гр. Търговище, Румъния, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Доц. д-р Мария Кристина Стефан – Директор катедра „Мениджмънт – Маркетинг“, Университет „Валахия“ - гр. Търговище, Румъния.

Доц. д-р Анисоара Дуика – Катедра „Мениджмънт“, Университет „Валахия“ – гр. Търговище, Румъния.

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор на български език

Ст. преп. Венцислав Диков – координатор и ръководител на екипа за превод, стилев редактор и преводач

Ст. преп. д-р Петър Тодоров – преводач и стилев редактор

Ст. преп. Маргарита Михайлова – преводач и стилев редактор

Ст. преп. Румяна Денева – преводач и стилев редактор

Ст. преп. Иванка Борисова – преводач и стилев редактор

Деяна Веселинова – технически секретар

Благовеста Борисова – графичен дизайн и уеб публикуване

Адрес на редакцията:

5250 Свищов, ул. „Ем. Чакъров“ 2

Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор

☎ (+359) 889 882 298

Деяна Веселинова – технически секретар

☎ (+359) 631 66 309, e-mail: nsarhiv@uni-svishtov.bg

Благовеста Борисова – компютърен дизайн

☎ (+359) 882 552 516, e-mail: b.borisova@uni-svishtov.bg

© Академично издателство „Ценов“ – Свищов

© Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов

ISSN 0323-9004

Народностопански архив

Свищов, година LXXII, книга 2 - 2019

Анализ на формирането и прилагането на бюджетни политики, осигуряващи социално-икономическото развитие на административно-териториалните единици

Развитие на нисковъглероден туризъм в Пулия: проучване на проект I. Archeo.S

Българската независима енергийна борса - възможности за управление на риска

Трансгранична експанзия в сектор „бързи“ кредити (проблеми и решения)

Икономически аспекти и характеристики на неравенството по възраст в новата реалност

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

СВИЩОВ

Изисквания при депозиране на статии за сп. „Народностопански архив“

1. Обем: статии от 12 до 25 страници

2. Депозиране на материалите: на хартиен носител и в електронен вид като приложен файл на E-mail: NSArhiv@uni-svishtov.bg

3. Технически изисквания:

- изпълнение Word 2003 (минимум);
- размер на страницата – А4, 29-31 реда и 60-65 знака на ред;
- разстояние между редовете 1,5 lines (At least 22 pt);
- шрифт – Times New Roman 14 pt;
- полета – Top - 2.54 cm; Bottom - 2.54 cm; Left - 3.17 cm; Right - 3.17 cm;
- номерация на страницата – долу вдясно;
- текст под линия – размер 10 pt;
- графики и фигури – Word 2003 или Power Point.

4. Оформление:

- наименование на статията, име на автора, академична длъжност, научна степен – шрифт Times New Roman, 14 pt, с големи букви Bold – центрирано;

- наименование и адрес на местоработата; телефони за контакти и E-mail;

- резюме на български език в обем до 15 реда; ключови думи – от 3 до 5;

- JEL класификация на публикациите с икономически характер (<http://ideas.repec.org/j/index.html>);

- основен текст (изложение);

- таблиците, графиките и фигурите се вграждат софтуерно в текста (да позволяват езикова корекция и превод на английски). Цифрите и текстът вътре в тях се изписват с шрифт Times New Roman 12 pt;

- формулите се създават с Equation Editor.

5. Правила за цитиране: от 01.01.2017 г. в периодичните издания на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов за библиографско цитиране на информационни източници ще се използва **APA Style**. Неговите изисквания са поместени тук: <http://www.uni-svishtov.bg/default.asp?page=page&id=71> и тук: <http://www.apastyle.org/>.

Всеки автор носи отговорност за отстояваните идеи, съдържанието и техническото оформление на своя текст.

6. Ръкописите на нехабилитирани преподаватели се придружават от препис на протокол от катедрата, обсъдила и предложила научната разработка за публикуване.

От 1 януари 2017 г. заглавието на списанието на английски език е „Economic Archive“, като заменя транслитерираното наименование “Narodnostopanski archiv”, използвано до края на издателската 2016 г.

Авторите на публикуваните материали на страниците на списание „Народностопански архив“ носят отговорност за тяхната автентичност.

От Редакционния съвет

www.uni-svishtov.bg/NSArhiv